

Publieke Waarden UKB (Nederlandse Universiteitsbibliotheken en Koninklijke Bibliotheek)

Over publieke waarden (en SDG's)

In Nederland hechten we aan onze grondrechten van vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Deze grondrechten zijn bij wet vastgelegd en vormen het moreel kompas voor publieke waarden van de Nederlandse instellingen voor onderwijs en onderzoek. Publieke waarde wordt beschreven als (1) het collectieve beeld van wat de samenleving ervaart als waardevol, (2) tot stand komt op een manier die legitiem is en vertrouwen wekt bij de samenleving en (3) gereflecteerd wordt in de dagelijkse dienstverlening van onze organisaties (gebaseerd op Talbot 2006, Moore 1995). Privacy, veiligheid, betrouwbaarheid, transparantie, solidariteit, inclusiviteit en diversiteit zijn voorbeelden van publieke waarden.

De steeds verdergaande (mogelijkheden van) digitalisering oefent druk uit op die waarden, onder meer door dataficatie, de toenemende afhankelijkheid van dominante (commerciële) marktpartijen zoals techbedrijven en beïnvloeding door bijv. nepnieuws en *deepfakes*. Instellingen voor onderwijs en onderzoek spreken zich hier publiekelijk over uit en dragen publieke waarden actief uit in de dynamiek tussen marktpartijen, overheden en andere organisaties, onder meer door het vastleggen van principes die aan de basis staan van dienstverlening. .

Tegen deze achtergrond wordt wereldwijd gewerkt aan een duurzame samenleving. Alle lidstaten van de VN hebben zich gecommitteerd aan de 'Sustainable Development Goals', beschreven in de VN Agenda 2030. Instellingen voor onderzoek en onderwijs handelen hiernaar in de bedrijfsvoering (bijv. klimaatneutrale vastgoedprojecten), in onderwijs en in onderzoek

UBK, het consortium van de Nederlandse Universiteitsbibliotheken en Koninklijke Bibliotheek heeft in het debat over publieke waarden ook een rol en verantwoordelijkheid. Welke dit zijn en hoe die in het werk tot uiting komen, wordt hieronder geschetst.

Welke waarden zijn relevant voor UKB?

De publieke waarden binnen UKB sluiten aan bij de UN Sustainable Development Goals. Op directe, dan wel indirecte wijze draagt UKB bij aan het realiseren van SDG's. Met name zijn van toepassing:

- *Doel 3* Goede gezondheid en welzijn. Verzeker een goede gezondheid en promoot welvaart voor alle leeftijden. Met name voor de medisch universitaire bibliotheken gelden ook de targets van het verminderen van kindersterfte, het uitbannen van dodelijke ziektes en onderzoek naar ontwikkeling van medicijnen en vaccins.
- *Doel 4* Kwaliteitsonderwijs. Verzeker gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen. Met name targets 4.4 (*skills*) en 4.6 (*literacy*), gericht op het vergroten van de (technische) competenties, geletterdheid en leesvaardigheid.
- *Doel 9* Industrie, innovatie en infrastructuur. Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie, met specifiek target 9.5: Het verbeteren van het wetenschappelijk onderzoek, [...] in alle landen, [...].

- *Doel 11* Duurzame steden en gemeenschappen. Specifiek target 11.4: De inspanningen verhogen om het culturele en natuurlijke erfgoed van de wereld te beschermen en veilig te stellen.
- *Doel 16* Vrede, justitie en sterke publieke diensten. Meer specifiek target 16.10: Garandeer publieke toegang tot informatie en de bescherming van fundamentele vrijheden, in overeenstemming met nationale wetgeving en internationale overeenkomsten.

Voor UKB staan diverse publieke waarden centraal in beleid en uitvoering, zowel in denken als in doen: het vergroten van de (digitale) geletterdheid, bescherming van de (online) privacy, het bewaren en beschikbaar stellen van erfgoed, het bieden van publieke toegang tot informatie en het bevorderen van wetenschap. UKB doet dat door het faciliteren van onderwijs en onderzoek door middel van het vindbaar en duurzaam toegankelijk maken van wetenschappelijke informatie in digitale en fysieke bronnen, en het bevorderen van geletterdheid en informatievaardigheden. Er wordt gewerkt aan innovatie in een internationale kennisinfrastructuur, op basis van open (data-) standaarden. Tevens bevordert en faciliteert UKB open wetenschap en onderwijs.

‘De universiteitsbibliotheek is niet alleen een verbinder en verspreider [van kennis], maar ook een facilitator en generator van kennis’

*Prof. dr. Karen Maex, rector magnificus UvA, ‘Bescherm de onafhankelijke en publieke kennis’,
Dinsdag 8 januari 2021*

Waar staan we voor als UKB?

Bibliotheken staan voor openheid en onafhankelijkheid. Ze zijn daarin niet statisch en doen dit binnen de context van tijd en plaats. Belangrijke waarden voor de UKB, die centraal in beleid en uitvoering, denken en doen staan en de essentie van bibliotheken vormen, zijn:

- 1. Vrije informatievergaring als basis voor vrije meningsvorming, verschoond van censuur.**
- 2. Betrouwbaarheid van informatie in een tijd van toenemend nepnieuws en datavervalsing.**
- 3. Integriteit en de persoonlijke veiligheid van gebruikers van (wetenschappelijke) informatie.**

Hoe dragen we bij aan de waarden en maken we die zichtbaar?

Bibliotheken hebben tot taak om kwalitatief hoogwaardige informatie te bieden en ze bevorderen de onafhankelijke kennisverwerking en kennisdeling. UKB ondersteunt initiatieven die bijdragen aan de publieke waarden. Dit is zichtbaar in beleid, diensten, advies en publieke toegang t.a.v. Open Science (Research Data management dat voldoet aan de principes van FAIR – findable, accessible, interoperable en reusable, Open Educational Resources, Open Access publishing). Tevens worden de publieke waarden in de praktijk zichtbaar in de collecties en de collectie-ontwikkeling en het toegankelijk maken van informatie. Bibliotheken steunen waar relevant *citizen science*.

Dit zijn brede begrippen die om concretisering vragen. Hieronder leggen we uit wat en hoe dit tot uiting komt in het werk van de bibliotheek:

Wat?	Hoe?
<i>Stimuleren van ontdekking en het gebruik van feiten en bevorderen van informatievaardigheden</i>	Training en opleiding, seminars, (leerlijnen in) informatievaardigheden information literacy frameworks.
<i>Beschermen van de (online) privacy</i>	Via verwerkersovereenkomsten, AVG compliancy, technische infrastructuur KB is sponsor van het Public Spaces -initiatief en PublicRoam
<i>Conserveren en duurzaam beschikbaar stellen van erfgoed</i>	Door: <ul style="list-style-type: none"> - zorgvuldig fysiek en digitaal behoud en beheer van erfgoed. - maatschappelijke valorisatie door (digitalisering) van erfgoedcollecties van Universiteitsbibliotheken in diverse uitingen zoals exposities, podcasts etc - toegang te bieden tot zoveel en zo ‘open’ mogelijke publicaties via Delpher (gedigitaliseerde boeken, kranten en tijdschriften) en DBNL (Digitale Bibliotheek Nederlandse Literatuur) en de digitale collecties websites van universiteitsbibliotheken. - actieve deelname aan nationale en internationale samenwerkingen, zoals LIBER, IFLA, LERU, YERUN en Netwerk Digitaal Erfgoed.
<i>Bieden van (publieke) toegang tot informatie</i>	Waar mogelijk open toegang bieden tot fysieke en digitale (wetenschappelijke) bronnen en portalen.
<i>Stimuleren Open Science</i>	Ondersteunen Open Access , Open Educational Resources via bijv. Versnellingsagenda en FAIR onderzoeksoutput zoals data en onderzoekssoftware in onder meer Digital Competence Centers (DCC). Stimuleren ‘datadonorship’ door middel van open infrastructuur, open sources, open software etc. onder meer door advisering NPOS .
<i>Bevorderen van wetenschap</i>	Het – zoveel mogelijk ‘open’ - beschikbaar stellen van data, datasets en aanvullende informatie; het bieden van plaats aan

	researchers-in-residence; partner in nationale infrastructures zoals Clariah+ en andere (inter-)nationale onderzoekprogramma's; het bewaren/veiligstellen van wetenschappelijke publicaties; ondersteunen van citizen science .
<i>Verantwoord omgaan met AI</i>	Deelname aan Nederlandse AI hub-vorming; open staan voor de zorgelijke kanten van gebruik van AI-methodieken, zoals <i>bias</i> en tunnelvisie; KB heeft daartoe zeven principes voor verantwoord gebruik van AI door bibliotheken opgesteld.
<i>Bijdragen aan publieke en wetenschappelijke vraagstukken/debat</i>	Beschikbaar stellen ruimtes, kennis, collecties, databases. Bijdragen aan wetenschappelijke informatie over SDG's.
<i>Spiegelen van de wetenschappelijke 'state of affairs'</i>	Collectieprofielen bieden en actueel houden
<i>Samenwerking opzoeken en in netwerken participeren die dezelfde ambities hebben en doelen nastreven</i>	Structurele samenwerking en kennisuitwisseling
<i>Digitale soevereiniteit</i>	Voorkomen <i>vendor lock in</i> bij leveranciers d.m.v. opt out- en exitstrategie, en interoperabiliteit van systemen en tools t.b.v. het maken en delen van informatie. Inzet van Open Source software bij het ontsluiten van wetenschappelijke output waar nodig. Initiëren cq. bijdragen aan initiatieven die het Hoger Onderwijs minder/niet afhankelijk maken van commerciële marktpartijen.
<i>Bewuste en duurzame bedrijfsvoering</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Zorgvuldig omgaan met publieke middelen - Nastreven diversiteit en inclusiviteit, zowel t.a.v. medewerkers als gebruikers - Nastreven klimaatneutraal en gezond werken

Hoe deze waarden te borgen?

1. Elke UKB-werkgroep wordt gevraagd af te spreken hoe er aandacht aan publieke waarden in de werkgroep zal worden gegeven en 1 punt aan te geven waar concreet aan gewerkt zal gaan worden in 2022.
2. Op de nieuwe UKB-website wordt aandacht besteedt aan publieke waarden (bijv. met een interview met paar collega's).
3. Er wordt samengewerkt met andere partijen (SURF, CSC, VSNU) om publieke waarden in beleid en programma's te verankeren. Concrete activiteiten voor het komend jaar zijn de begeleiding van de uitwerking business case Open Knowledge Base en doorlichting contracten onderzoeksystemen.

Final, januari 2022